

Становище

От Цветана Йорданова Хубенова

за дисертационния труд на Виктория Кирилова,

Кант и „По следите на изгубеното време” от

Марсел Пруст

представен за придобиване на научната и образователна степен „доктор” на

филологическите науки

Тематичният обхват на този труд е положен върху широк контекст от европейската култура, философия и литература - Френското просвещение, английския емпиризъм и немската класическа философия, европейския модернизъм и основополагащи литературоведски теории от 20 и 21 век. Призмата, през която се обглежда този широк контекст, са идеите на Кант, изложени в неговата „Критика на способността за съждение“ и най-вече неговото схващане за вкуса като своеобразен инструмент на естетическо съждение. Основната теза на докторантката е, че идеите на Кант могат да дадат един нов поглед и евентуално по-задълбочено разбиране на възгледите на Марсел Пруст за вдъхновението, източниците и същността на изкуството, изразени в романа „По следите на изгубеното време“, но с акцент върху първата и последната част на романа „На път към Суан“ и „Преоткритото време“.

Докторантката преминава през неизбродени поотделно от литературоведската наука, от самата литература и философия пътища, пресича идеи, тези и полемики от различни епохи и дискурси, но успява да удържи напрежението на разнородните дискурсивни масиви, като периодично напомня за формалните и съдържателни особености на отделните писмовни масиви. Изследването, с малки изключения, не се отклонява от ключовия въпрос, а именно, как просвещенските идеи на Кант за вкуса, изкуството, истината, свободата, гения, същността и уникалността, въображението и разума в творческия акт намират странно и ключово за дисертантката сходство с идеите от времето на модернизма на Пруст за вкуса, творческото вдъхновение, прозрение и

наслада, свързани с онази нагласа на човешкия ум, която отговаря за естетическата преценка на едно творение на изкуството и литеературата.

Анализите в отделните глави на труда се осъществяват по линия на сходство на идеите и нямаме данни за това, че Пруст е чел Кантовата „Критика на способността за съждение“. Докторантката с основание се позовава на биографията на авторитетния френски критик на литературата Жан-Ив Тадие, който насочва към това, че много вероятно е ученикът Марсел да е познавал добре философията на Кант, та макар и през любимия си учител Дарлю, който, от своя страна бил голям почитател на Кант. Освен това в дисертацията са посочени цитати от романите на Пруст, където пряко са назовани идеи и съчинения на Кант (стр7-8)

Ключов момент в разработването на тезата е определянето на вкуса като метафора на основата на анализ на известната сцена с вкусването на бисквитката – мадленка, която през усещането и опита на припомняне, отключва спомени от детството, които се оказват източник за творческо вдъхновение. Усещането необяснимо отключва чувствата на удоволствие и радост, подемащи енергията на творческото писане; физическото възприятие задвижва и онази тънка себerefлексия на същностното субекта и изкуството, постижимо през езика.

В период, когато есенциалистките нагласи и подходи към литературата и изкуството не само че не са на мода, но и явно или скрито се отричат, докторантката уверено дава глас на просвещенските идеи за същностното на Кант при мисленето върху вкуса и изкуството, които намират елегантен стилистичен изказ и в творението на Пруст. Текстът на Кирилова като музикален рефрен преповтаря на ново ниво търсенето на истината за трансформацията от вкусването на бисквитката като усещане, свързано с физичността на света, до превращението му в метафора на естетическата категория за разбиране, преценка и удоволствие от „вкусването“ на творчество чрез думите и знаците, водещо до прозрение обратно за материалния свят, но вече през един духовен план на прозрение за реалността.

Мисловните движения и интуиции в този текст кръжат в полето на диалектическо надграждане отвъд материално и духовно, същностно и уникално,

субективно и обективно, предпоставеност, конвенционалност, ниобходимост и свободна игра, случайно просветление и мигновение в творческия процес, прилики и разлики при буквално-чувственото възприятие и мисловно-духовно-естетическото познание на истината. Главите следват в логическа последователност, като всяка следваща надгражда над анализираното и цитираното в предходните глави.

Изследването се връща периодично и настоятелно на въпросите - как разбираме в и чрез изкуството и литературата, как се саморазбираме през естетическия опит, как се опитваме да схванем истините и реалностите в мимолетността на случващото се. И тук историческите изследвания на идеите за вкуса, красивото, възвишеното, както и представянето на идеите на научни литературоведски и философски авторитети на 20 век за изпълзващата се същност на метафората, обемащи не малка част от труда, са напълно уместни.

Дисертантката използва идеята за неволната памет, при която чрез една неосъзнавана будност на ума, усещанията, възприятията и чувствата на твореца или на възприемащия творбата на изкуството се трансформират на едно по-високо познавателно и духовно ниво, като преобразяват отминалия и припомнен опит чрез знаците на творбата през чувствата и преживяванията на субекта на писане. „Метафорично“, по сходен начин, изкуството трансцендира реалността – така е видно през призмата на идейната тъкан във философията на Кант и през изящната тъкан на литературното творчество на Пруст.

Както и всеки дисертационен труд и този има своите недостатъци, които бяха отбелязани и по време на защитата в катедрата по теория на литературата в Софийския университет. Все още има езикови и смислови неточности, позоваване на автори, без да е посочен източника на техните тези или мнения, останали са някои ненужни повторения.

Въпреки това, надделяват положителните страни на този труд и най-вече, увереността в захващането с тази трудна тема, тънките и коректни анализационни умения, широката начетеност.

Това ми дава основание да смятам, че може да се присъди на Виктория Кирилова образователната и научна степен „доктор“ на филологическите науки.

доц. д-р Цветана Хубенова